

POČECI URBANIZACIJE SPLITSKOG PREDJELA MEJE

UDK: 711.522 (497.5 Split)
711.522 (497.5 Split) (091)
Primljeno: 31. 5. 2010.
Izvorni znanstveni rad

Dr. sc. STANKO PIPLOVIĆ
Kaštelanska 2
21000 Split, HR

U članku se na osnovi izvornih dokumenata i podataka iz tadašnjeg tiska donose novi podaci o prostornom uređenju predjela Meje u prvoj polovici XX. stoljeća, kad su se Meje iz pustoga poljodjelskog predjela preobrazile u atraktivni rezidencijalni i rekreacijski dio Splita. Radi se o vremenu intenzivnog razvitka, kada čitav Split iz male pokrajinske varoši prerasta u kulturno, gospodarsko, prometno i kulturno regionalno središte. U tom dinamičnom procesu vidnu je ulogu odigralo Društvo Meje.

Ključne riječi: urbanizam, turizam, udruga građana, komunalna oprema

Nakon poraza Austro-Ugarske Monarhije u Prvom svjetskom ratu Rijeka i Zadar pripali su Italiji pa je Split postao glavnom tranzitnom lukom Kraljevine Jugoslavije. Osim toga u Split se preselio veliki broj državnih činovnika koji su prije služili u Zadru, glavnom gradu pokrajine. Seljaci iz siromašne Zagore dolazili su u grad u potrazi za poslom. Sve je to zahtijevalo izgradnju pomorske infrastrukture i stanova za naraslo stanovništvo. Grad je u to vrijeme obuhvaćao srednjovjekovnu povijesnu jezgru i težačka predgrađa oko nje. Sve izvan toga bila su prostrana polja. Nove okolnosti tražile su njegovo širenje. Nastojalo se da to povećanje bude organizirano, funkcionalno i racionalno.

Predjel Bačvice istočno od grada, uz morske plaže, pa Meje i Spinut na sjeverozapadnoj i Gripe na sjeveroistočnoj strani bili su rijetko naseljeni. Sada se javlja potreba za njihovom ubrzanom izgradnjom. Stoga se pristupilo izradi urbanističkih planova, a i sami građani su osnivali udruženja za poljepšanje prostora u kojima su stanovali i uređenje komunalne opreme.

Jedan od atraktivnih slobodnih obližnjih predjela za gradnju bile su i Meje. Protežu se uz more zapadno od grada, ispod južnih padina park-šume Marjana. Još početkom Prvoga svjetskog rata kraj je bio potpuno neizgrađen i bez cesta. Postojali su samo poljski putovi. Nije postojao nikakav nadzor, o čemu svjedoči i požar koji je buknuo 3. srpnja 1916. godine. Na sreću, ondje su se našli glazbari, koji su odmah priskočili, ograničili i pogasili vatru. Izgorjelo je ipak dosta guste mlade šume te stabala smokava i maslina.¹

Iz grada je kod lučice Matejuške vodila u pravcu Meja Sustipanska ulica, koja se padinom Marjana iza tvornice cementa na jugozapad produžavala u put zvan Ispod Meja. On se u nastavku spuštao bliže moru i prolazio pokraj Kaštilca i pansiona *Split* te završavao kod uvale Kašjuni. Nešto prije njegova završetka odvajao se jedan ogranak, sa sjeverne strane zaobilazio Bambinu glavicu te vodio u blizinu crkvice Gospe od Sedam Žalosti prema zapadu i gubio se kod rta Marjana.²

Nakon rata prometne prilike su se ubrzano poboljšavale. Prilazni put od grada do Meja prije je prolazio nešto dalje od mora. Zapadna obala gradske luke bila je puna smeća i rupa pa je tuda bilo teško prići. Godine 1920. počelo je uređivanje puta uz more. Srušena je drvena baraka kod tvornice cementa *Bettiza*, a zemljište je poravnano. Sagrađena je cesta (današnja Branimirova obala). Na njoj su do tada bili uglavnom gospodarski objekti pa se počinje i sadržajno preobražavati.³ Posebno je bio zanimljiv njezin završetak na početku predjela Meja, gdje su se planirale i gradile javne građevine. Na tom mjestu, odakle se prema zapadu produžavala nova Ulica Milorada Draškovića (današnje Šetaliste Ivana Meštrovića) planirana je godine 1930. gradnja velikog sklopa zgrada od 6 katova, koji se sastojao od dviju zasebnih cjelina. Predviđalo se da će gradnja stajati 6 milijuna dinara. U novogradnji je trebao biti smješten Iseljenički dom i Burza rada s Komorom. Projekt je načinjen u općinskom Tehničkom uredu. U Iseljeničkom domu zamišljene su prostorije za ukonačenje 200 muškaraca i 100 žena, nusprostorije, blagovaonica, uredske prostorije, veliki salon za predavanja, koncerte i zabave. U zgradi Burze rada bile su pred-

viđene spavaonice za 50 muškaraca i 50 žena, ambulanta, kupatila, prostor za raskušivanje, perionice i prostori za Radničku komoru. U oba dijela planirana su i po tri trosobna stana za činovnike ureda.⁴ Premda ta ambiciozna gradnja nije ostvarena, sam naum pokazuje kolika se važnost pridavala tom dijelu grada. Potvrđuje to i činjenica da je u blizini zatim sagrađena zgrada *Jadranske straže* s Pomorskim muzejom, a nešto kasnije i palača Banovine.

Meje, okrenute jugu, odlikuju se blagim podnebljem i prirodnim ljepotama. Osunčane i zaštićene od bure, pružale su idealne uvjete za stanovanje, rekreaciju i turizam. Postale su vrlo privlačno mjesto za gradnju vila i ljetnikovaca. Ondje su uglavnom bila samo polja i mnogo zelenila. Širenjem grada raslo je zanimanje za taj predjel, ali manjkali su putovi, vodovod i električna rasvjeta. Meje su počinjale odmah iza groblja na poluotoku Sustipanu prema zapadu, s nizom morskih uvala pogodnih za kupanje. Među njima prva je Zvončac, pa Ježinac, Dujmovica i, najprostranija, Kašjuni. Među rijetkim, ali zanimljivim građevinama na Mejama bili su ostaci utvrđenog ljetnikovca Capogrosso-Kavanjin s početka XVI. Stoljeća, na uzvisini iznad mora. Dalje prema zapadu je pansion *Split*, što ga je 1914. sagradio Čeh Frane Šiler. Nalazio se u maloj morskoj uvali sa širokim pogledom na more u romantičnom okruženju, s prostranim perivoje s kaduljom, alojama i drugim južnim biljem. Još dalje, na osami, crkvice je Gospe od Sedam Žalosti, sagrađena u XV. stoljeću. A na samome rtu, visoko iznad mora, je ranosrednjovjekovna crkvice sv. Jure.

Zgrada pansiona *Split* prvi je suvremeni ugostiteljski objekt u Splitu, ali i u širokoj okolici. U vrijeme kad je podignut od grada je bio udaljen 1,5 kilometara. Velika zgrada imala je prizemlje i dva kata s prostranom blagovaonicom, dvije pokrivene galerije i 50 soba. Pokrivena je bila ravnom terasom umjesto kosim krovom, kako je tada bilo uobičajeno. Pansion je zamišljen kao ljetno kupalište te kao mirno boravište i oporavište. Do gradnje je došlo ponajprije zaslugom Pučke štedionice u Splitu, s kojom je vlasnik pansiona bio u poslovnoj vezi. U početku mu je nedostajala tekuća voda, rasvjeta i cesta. Općina je izgradnju ceste bila zacrtala još prije nego je pansion podignut, ali plan tada nije ostvarila. Kako je gradnja nove uzdužne prometnice zahtijevala velika novčana sredstva, najprije je odlučeno da se proširi stari put, koji bi se s vremenom pretvorio u kolsku cestu. I pitanje dovoda vode i plina već je godine 1914. bilo aktualno. Nekoliko privatnika na Mejama bilo je spremno

izdvojiti veće novčane iznose za cijevi, a težaci su bili voljni iskopati kanale uz uvjet da im se osigura koja javna česma.⁵

U vrijeme intenzivnijeg razvitka Splita bilo je i prijedloga da se u Mejama izgrade neki gospodarski pogoni. Tako je godine 1923. I. Krstulović podnio molbu da mu se dopusti otvaranje novog tupinoloma u Splitu, i to u uvali Kašuni. Radilo se o nalazištu prirodne sirovine lapora za proizvodnju cementa. Ta industrija doživljavala je veliki uspon, pa je u gradu i njegovoj okolici bilo nekoliko tvornica. O koncesiji u Mejama raspravljalo je Općinsko vijeće na sjednici 14. prosinca, ali je zahtjev odbijen. Kako se radilo o lijepom predjelu, kakvima je priroda bogato obdarila okolicu Splita, protiv njegova devastiranja ustao je i konzervator starih spomenika don Frane Bulić. U službenom prigovoru istaknuo je da je to jedan od vrijednih krajolika blagog podneblja i čistog zraka koji još nije zahvatila industrijalizacija. Istaknuo je kako se pošumljeno brdo Marjan iznad uvale, bogato florom i faunom, treba štiti kao prirodni park, jer su krajolik zapadne obale splitske luke i nekoć tihi Solinsko-vranjički morski zaljev u posljednje vrijeme uništile tvornice cementa i njihovi dimnjaci. Sada su trgovci lapora, koji se i kao sirovina izvezio, bacili oko na taj preostali predjel. On bi se unakazio raskopavanjem zemljišta, ružnim objektima pogona i prašinom što bi je podizala teretna kola. Konzervator je tražio da se odluka poništi, to više što ga se nije konzultiralo premda je to bila obveza prema okružnici Zemaljskog odbora još od 24. studenoga 1913. godine. Tako do otvaranja tupinoloma ipak nije došlo.⁶

Razvitak Meja u mnogome je ovisio i o stanju u neposrednom okruženju. To je zapadna obala gradske luke, odakle su Meje počinjale i pružale se duž mora sve do rta Marjana. Sa sjeverne strane nadvisivale su ih padine park šume brda Marjan, na čijem su se južnom zaravnjenom podnožju uz more Meje prostirale. Kada je na Mejama počela izgradnja, Marjan je već bio uglavnom uređen. Nastojanjem gradonačelnika Račića po njemu su kroz borove šume sagrađeni putovi i vidilice. Većinu projekata izradio je ing. Petar Senjanović. Za Meje je bio najzanimljivije Šetalište dr. Jakše Račića, današnje Marangunićevo šetalište, do kojeg se stizalo stubištem iz sjeverozapadnog dijela gradske luke, do Židovskog groblja. Odatle se produžavalo na zapad, ispod hrpta brda vodoravno duž padine Marjana, a iznad Meja.⁷

Godine 1929. pansion *Split* potpuno je preuređen i povećan za 18 soba. Do njega je sagrađena lijepa vila nasljednika pok. dr. Jerka Karlovca. Ogradni

zid posjeda Ivana Meštrovića, koji se kanio nastaniti u Splitu, završen je, kao i pomoćne zgrade za čuvara i garažu. Planirala se i gradnja Meštrovićeve kuće za stanovanje i atelijera. Izgrađeno je već i nekoliko kuća te uređeno nešto vrtova. Općina je započela gradnju ceste duž Meja. Završena je dionica od Sustipanske ceste do vile Senjanović. Radovi su dobro izvedeni i uz cestu su zasadeni nasadi. Bilo je potrebno urediti cestu dalje do pansiona, u skladu s već izvedenim dijelom.⁸ Do tada se u Mejama gradilo veoma malo ili gotovo ništa.

Kako bi se izgradnja Meja osmislila, kako bi se predjel opremio instalacijama i prometnicama te uljepšao, godine 1930. osnovano je Društvo *Meje*. Zamisli su bile iznimno ambiciozne. Planirano je ponajprije pošumljivanje od Sustipana sve do rta Marjana, te uređenje putova. Uz to, pripremala se gradnja Oceanografskog instituta.⁹

Formiran je promicateljni odbor građana na čelu s Mandicom Arambašin i osam članova. Zatim je 30. ožujka 1930. održana osnivačka skupština Društva u dvorani pansiona *Split*.¹⁰ Za skupštinu je vladalo veliko zanimanje. Predsjedavala je gospođica Arambašin, a uz nju prof. Antun Tommaseo, kao zapisničar, i prof. Juraj Gattin, kao izvjestitelj. Osim organizatora odazvalo se još 30 zainteresiranih građana, koji su došli na novinski poziv. Svi prisutni su se odmah učlanili u Društvo. Govorila je Mandica Arambašin i naglasila kako je cilj Društva uređenje tog bisera pod Marjanom. Prihvaćena su Pravila, izabrana uprava. Za doživotnog predsjednika izglasan je kipar Ivan Meštrović, a za počasnog predsjednika gradonačelnik dr. Jakša Račić. U Upravni odbor ušli su: Mandica Arambašin, predsjednica, prof. Josip Gattin, potpredsjednik, dr. Branko Radica, tajnik, Antun Tommaseo, profesor Realke, blagajnik. Odbornici su: Paško Aljinović, Ivo Antičević, Mirko Borčić, Stipe Ivančić i Zdenko Šiler. Dva su nadzornika Mate Radnić i Andrija Stipanović te revizori dr. Tomislav Bulat, Otmar Karlovac i Pavao Šimeta. U časni sud izabrane su tri osobe, na čelu s ministrom dr. Antom Tresićem Pavičićem te članovima dr. Jakšom Račićom i dr. Nikom Ljubićem. Među uglednim građanima koji su se uključili u rad Društva bio je i Jerko Čulić, upravitelj Centralnog ureda za propagiranje Jadrana i predsjednik Društva *Bačvice*, sličnog udruženja građana. On je istaknuo potrebu suradnje dvaju društava. Pozdravio je skup u ime tih ustanova i *Saveza za unapređenje turizma*.¹¹ I supruga pok. dr. Šimuna Tudora, prvog predsjednika Društva *Marjan*, učlanila se u Društvo i bila spremna svoje zemljište u Mejama ustupiti Društvu da ga uredi prema svojim planovima.

Osim redovnih članova postojali su i članovi utemeljitelji, koji su to postajali novčanim doprinosom od najmanje 300 dinara ili drugim doprinosima. Među prvima su pristupili Savez za unaprjeđenje turizma, Društvo Bačvice, dr. Ante Tresić Pavičić, Mate Radnić, A. Stipinović, I. Antičević, M. Arambašin, J. Gattin, pansion *Split*, prof. A. Tommaseo, I. Senjanović, J. Čulić i Ivo Carić, koji su uplatili od 1000 do 300 dinara. Nešto kasnije priključili su se još dr. Jakša Račić, Društvo *Marjan* i Ivan Ilić.

Meštrović se ubrzo odrekao časti predsjednika, jer nije živio u Splitu, pa mu je djelovanje u Društvu bilo otežano, ali je bio spreman i dalje surađivati, posebno kao član ocjenjivačkog suda za regulacijski plan, čija se izrada pripremala. U crkvi Gospe od Sedam Žalosti održana je 13. travnja 1930. društvena slava. Zahvaljujući zalaganju članova uprave svečanost je bila veoma uspješna. Točno mjesec dana nakon utemeljenja Društva, 30. travnja 1930., zbio se događaj koji je ubrzao uređenje Meja. Tog dana u Split je doputovala kraljica Marija sa sinovima. Smjestili su se u pansionu Šiler i ondje ostali čitav mjesec.¹² Za taj poseban događaj izvedeni su opsežni radovi u cijelom kraju. U samo sedam dana izgrađena je cesta do pansiona u dužini od 700 metara, široka 6 metara, s visokim potpornim zidovima. Cesta je imala veliko značenje za čitav grad i odavna se imala graditi, pa je ta izuzetna prilika iskorištena da se izvedba ubrza. Istodobno s gradnjom ceste provedena je vodovodna cijev sve do pansiona. Radovi su izvedeni uz veliko zalaganje općinskog inženjera Bettinija te općinskog tehnička Stjepana Burta. U radovima je sudjelovala i vojska, koja je pritekla u pomoć zauzimanjem generala Naumovića. Uz cestu je sve do pansiona i u samoj zgradi pojačana električna rasvjeta, na čemu su radili inženjeri Jerko Jerić i Purišić.

Zgrada pansiona posebno je uređena i dobila je posve nov izgled. Na prvom su katu uređene prostorije za kraljevsku obitelj. Ondje je bila i bogata blagovaonica, koju je za prigodu posjeta kraljevske obitelji ustupila tvornica namještaja Josipa Pijeвиća, a u desnom krilu je radni kabinet koji je opremila Srednja tehnička i obrtnička škola.¹³ Ugođaju je osobito pridonio ravnatelj te škole ing. Vorih Matković, koji je stavio na raspolaganje veliki broj sagova. Zidove soba ukrasio je uljanim slikama i crtežima Silvije Bonači-Čiko. Neki dijelovi pokućstva bili su iz pansiona, a neki su dopremljeni iz kraljevskog dvora u Beogradu. U zgradi je brigom ing. Perića Poštanska direkcija pojačala telefonsku mrežu. Na zemljištu obližnjeg kaštela Capogrosso, koji je stavila na

raspolaganje Ljubica ud. Capogrosso, smjestila se četa kraljevske garde.¹⁴ Tako je ta posebna situacija pridonijela uređenju Meja, koje su uz ostalo dobile i kvalitetan ugostiteljski objekt.¹⁵

Osnovna djelatnost Društva *Meje* usredotočena je na prostorno uređenje predjela i opremu prometnicama, komunalnim instalacijama i nasadima. Djelovalo se i na poticanju izgradnje javnih objekata. U tu svrhu Društvo je odlučivalo prilično samostalno, u suradnji s Općinskim upraviteljstvom. Za provođenje nekih projekata Društvo je kupovalo terene. Ali i vlasnici su često bili voljni ustupiti dio zemljišta, jer su u poboljšanju općih prilika vidjeli i osobni interes. Vrijednost njihove imovine je rasla.

Upravni odbor sastajao se na različitim mjestima: u dvorani pansiona čiji je vlasnik tada bio Zdenko Šiler, najčešće u prostorijama Iseljeničkog kluba na Narodnom trgu i stanu predsjednice na Trumbićevoj obali. Poslije je Društvo dobilo svoje prostorije u Sinjskoj ulici. O učlanjenju u Društvo građani su se mogli informirati u papirnici Marijana Petrošića na Narodnom trgu.

U upravi Društva bilo je nekoliko graditeljskih stručnjaka za ostvarenje urbanističkih i građevinskih projekata i radova. Među njima su arhitekti Nikola Armanda, Ljubiša Mihajlović i M. Radovanović, inženjeri Mirko Karlovac i graditelj Marin Marasović.¹⁶ U radu su surađivali inženjeri Feliks Šperac, oko pitanja visoke cijene vode koju su plaćali težaci, i Dane Matošić, oko regulacijskog plana.¹⁷ U rujnu 1931. preminuo je blagajnik Tommaseo, pa je na njegovo mjesto postavljen Ante Nikolić. U prvoj godini sastanci su česti, ukupno 24. U 1931. bilo ih je 21, u 1932. godini 11 redovnih i 3 posebna, a u 1933. zabilježena su u knjizi zapisnika samo 3 sastanka.¹⁸ Kasniji podaci o radu Društva su oskudniji.¹⁹

U početku je djelovanje usmjereno na promicanje Društva, zaštitu Meja od nesavjesnog pustošenja od strane ribara i pastira, osiguranje javnog reda, uvođenje stalne redarske straže na konjima i radove uređenja. U drugoj fazi Društvo se usredotočilo na izradu regulacijskog plana, jer se bez tog dokumenta nije moglo dalje djelovati, a prijetila je i opasnost da se Meje nagrde. Važna pitanja kojima se bavilo Društvo bila su gradnja putova, opskrba vodom, plinom, električnom energijom, svega što je bilo važno za javnu i privatnu izgradnju.

Rad Društva potpomagali su novčano i stručno Općinska uprava, Sresko načelstvo i Banska uprava. Posebno je bila važna susretljivost bana dr. Ive Tar-

taglie, gradonačelnika, a od godine 1929. bana Primorske banovine, te dr. Josipa Jablanovića, koji je 1932. naslijedio Tartagliu na položaju bana i na toj dužnosti ostao 6 godina. I pojedine ustanove, poduzeća i banke pridonosile su radovima. Za radove je tvornica *M. Ferić e Co.* donirala cement. Tvornica *Split* anonimnog društva za portland cement u Splitu darovala je Društvu u svibnju 1930. godine 200 vreća cementa. Ipak, sve to nije bilo dovoljno, planove su pratili stalni novčani problemi. To se osobito odnosilo na godinu 1933., kad se malo činilo. Naročito je bila važna suradnja s društvom *Marjan*, jer su se prostori njihovog djelovanja dodirivali, a i ciljevi su bili slični.

Prva sjednica uprave održana je 1. travnja 1930. U toj godini radilo se na rješavanju temeljnih pitanja, kao što su prostorije Društva, rad sjednica i osnivanje sekcija, osiguranje sredstava i drugo. Nastojalo se obuhvatiti što više ljudi. Zapažen je slučaj odbornika Stipe Ivančića, koji je u kratko vrijeme sakupio 30 članova i koji je odlučio dio svojega zemljišta staviti na raspolaganje Društvu. Članovi uprave Društva *Meje* tajnik dr. Branko Radica i nadzornik Mate Radnić uključili su se također u rad Društva *Spinut*, koje je osnovano 11. svibnja 1930. godine. Za predsjednika novog društva izabran je inž. Ivan Juričević.

U nedjelju 29. ožujka 1931. Društvo *Meje* organiziralo je svečanost kod crkvice Gospe od Sedam Žalosti. Nakon toga u pansionu *Split* održana je glavna godišnja skupština. Osim članova upravnog odbora prisustvovao je i 21 član Društva. Tom je prilikom predsjednica Arambašin izvijestila da se kipar Ivan Meštrović zahvalio na dužnosti predsjednika iz privatnih razloga. Istupili su iz uprave Ivo Antičević i Mate Radnić. Zahvalila je brojnim dobročiniteljima i suradnicima, a posebno prof. Gattinu i dr. Radici, koji su se osobito založili oko regulacijskog plana Meja, izgradnje umjetničkih atelijera. S obzirom da je Mandica Arambašin puno pridonijela uspjehu Društva i materijalno ga pomagala, ona je jednoglasno izglašana za novu predsjednicu. Na prijedlog Otmara Karlovca izabrana je nova uprava: prof. Josip Gattin, predsjednik Upravnog odbora, dr. Branko Radica, potpredsjednik, ing. Ljubiša Mihajlović, tajnik, prof. Antun Tommaseo, blagajnik. Određeno je 5 odbornika, 2 nadzornika, 3 revizora i 3 člana Časnog suda na čelu s ministrom Antom Tresićem Pavičićem.²⁰ Nakon toga je 6. travnja 1931. održana prva sjednica u toj godini. Glavne rasprave vodile su se oko početka radova spojnog puta Meje-Marjan i pribavljanja terena za gradnju umjetničkih atelijera. Ta godina bila je vrlo

uspješna. U svibnju je preminuo bivši odbornik Frane Šiler, vlasnik pensiona *Split*, pa su u toj prilici M. Arabašin, Stipanović, Gattin i Pavlović uplatili u fond Društva po 100 dinara. Početkom 1932. godine uključili su se kao članovi utemeljitelji Samostan klarisa i Biskupsko sjemenište, svaki s doprinosom od 1000 dinara, a uz njih ban Primorske banovine dr. I. Tartaglia, Šimun Rako, dr. Tecilazić, Ante Bilić, Marin Ferić, ud. Štambuk i Ante Kragić. U isto vrijeme Općina je uplatila 6000, a Sresko načelstvo još 7200 dinara. Bilo je i drugih donacija.

Radi ostvarenja svojih planova Društvo je nabavljalo zemljišta. Tako je od trojice braće Pilić, Petra, Marina i Ante, pok. Ivana, kupilo parcelu. Ugovor je sklopljen 25. travnja 1931. kod bilježnika Bruna Katalinića, a vlasnike je zastupao brat Ante. Cijena je bila 60.000 dinara, koja je svota isplaćivana do siječnja 1936. godine, i to u početku većim, a poslije manjim obrocima.²¹ Mandica Arambašin, koja je zapravo platila to zemljište, ustupila ga je za cijelu 1932. godinu Anti Piliću za 5 dinara mjesečno da uzgaja povrće i obrađuje vinograd i čuva nasade Društva. Društvo je moglo u svakom času otkazati najam bez ikakve zapreke.²²

Dana 20. svibnja 1932. godine održana je izvanredna sjednica, koju je vodio predsjednik Upravnog odbora prof. B. Gattin. Povod je bio što je predsjednica Arambašin podnijela ostavku zbog bolesti. To je izazvalo poremećaj u radu društva pa se predsjednicu nagovaralo da odustane. U tome se i uspjelo. Dana 22. svibnja održana je glavna godišnja skupština. Izabrana je nova uprava, koja je konstituirana 26. svibnja. Činili su je prof. Josip Gattin, predsjednik Upravnog odbora, dr. Branko Radica, potpredsjednik, Krunoslav Bonačić, tajnik, Ema Nedoklan, blagajnica, 5 odbornika, 2 nadzornika i 3 revizora.²³ Godine 1933. zabilježena su u knjizi zapisnika samo tri sastanka. Zadnji je bio 23. ožujka. O daljnjem radu Društva podaci su oskudni.

Na taj način su se od 1930. godine Meje ubrzano razvijale. Zalaganjem Općine i privatnika od njih je do godine 1932. napravljen najljepši dio bliže splitske okolice uz more. Ondje su uređeni lijepi perivoji. Predjel je već imao udobne putove i druge uvjete za daljnji razvitak.

Godine 1933., međutim, odjednom je došlo do zastoja. Jedan od razloga je bila velika gospodarska kriza, a s druge strane vlasnici koji su digli cijene svojim zemljištima. Bile su previsoke. Međutim, najveća poteškoća je u tome što nisu postojale nikakva prometna sredstva, dok su drugi predjeli grada već

imali uredne autobusne linije. Tako je u najljepšem predjelu Splita bilo malo šetača uz more. Javljali su se i stranci koji su se zanimali za kupovinu zemljišta radi gradnje vila i hotela, ali su najčešće odustajali zbog nedostatka autobusa. Nije bilo ni izgleda za uvođenje tramvaja, o čijoj se potrebi u to vrijeme dosta raspravljalo.

Društvo *Meje* imalo je u nedjelju 31. rujna 1933. sjednicu u nedovršenoj lijepoj kući dr. Arambašina, brata predsjednice Mandice. Raspravljalo se o prometu pa se zaključilo kako bi odmah trebalo graditi električni tramvaj, za koji se pretpostavljalo da bi se već za nekoliko godina isplatio. Ipak, nakon gradnje Oceanografskog instituta posjet je porastao. Dolazili su stranci u češćim i većim skupinama, osobito profesori i đaci, da ga razgledaju. Za uvođenje redovitog prometa ipak su glavni problem bila novčana sredstva. Nešto se poduzimalo. Čini se da je mehaničar Senjanović dobio od Općine dozvolu za održavanje autobusne pruge.²⁴

U kasnijem razdoblju, između dva svjetska rata, predjel Meje dobio je i veći broj javnih, posebno kulturnih ustanova, što mu je obogatilo sadržaje. To su Oceanografski institut 1933. godine, Galerija Meštrović 1939. i Kaštelet 1941. godine. Ključno je granično mjesto na spoju zapadne obale gradske luke i Meja, gdje su Pomorski muzej *Jadranske straže* 1932., Banovinska palača 1940. godine te sportski pomorski sadržaji u lučici Baluni i u uvali Zvončac.

Meštrović se planirao preseliti iz Zagreba u Split pa je kupio zemljište u Mejama. Pristupio je gradnji kuće za stanovanje s atelijerima i galerijom. Godine 1929. podigao je zid oko imanja, s ulazom na sredini južne strane flankiran dvjema kulama. Projekt je napravio arhitekt Fabjan Kaliterna. Na projektu zgrade surađivao je arhitekt Harold Bilinić.²⁵ Elaborat je zgotovljen godine 1931. Zgrada je izvedena u tri etape i na tome je angažiran Marin Marasović. Radovi su se otegli i bili završeni tek 1939. godine. Ispred je vrt sa skulpturama iz kojega se monumentalnim stubištem i trijemom stupa u zgradu.

Među tim građevinama posebno je zanimljiv stari Kaštilac (Kaštelet), vlasništvo plemićke obitelji Capogrosso Kavanjin. Od njega su bili sačuvani još samo neki dijelovi, crkva i kula. Godine 1915. umro je vlasnik imanja Šime i svoje veliko imanje ostavio nećaku Ivanu Petru, a fondu što ga je osnovala njegova pokojna šurjakinja Edeltrida 40.000 kruna za stipendije splitskim mladićima.²⁶ Zadnji muški potomak te obitelji Jerko preminuo je pred konac Prvoga svjetskog rata, 1918. godine, za službe u jednoj vojnoj bolnici. Za njim

su ostali majka, supruga i dvije kćeri.²⁷ Nasljednice su se udale u Italiji i prodale posjed u Splitu.

Godine 1938. posjed je kupio graditelj Eduard Žagar i njegov sin inženjer Tonko.²⁸ Novi je vlasnik tražio da se zemljište parcelizira radi izgradnje kuća. Na to je konzervator starina dr. Ljubo Karaman postavio uvjet da se zemljište previše ne usitni, da kula bude na granici, kako bi se sačuvala, a preostali zidovi ljetnikovca da ostanu zajedno na najvećoj čestici. Općina je dopustila podjelu uz uvjet da se sačuvaju ostaci starih građevina. To nije ostvareno pa je iduće godine posjed kupio Ivan Meštrović. Nazvao ga je Crkvina i namijenio ga je izlaganju svojih skulptura. Razmotreno je nekoliko inačica rješenja pa je konačni projekt razradio arh. Harold Bilinić. Na njemu do godine 1941. izveo znatne građevinske zahvate i time bitno promijenio prijašnji izgled. Sagrađena je crkva sv. Križa na čijim su bočnim zidovima kiparovi reljefi u drvu, a u apsidi raspelo. Sa zapadne strane je dvorište s trijemom uokolo i bunarom u sredini.²⁹

URBANIZACIJA

Kako se ne bi narušila obilježja krajolika i kako bi se prostor smišljeno organizirao već je godine 1930. odlučeno da se izradi regulacijski plan Meja. Bilo je to potrebno i stoga što regulacijski plan grada što ga je godine 1924. izradio mladi arhitekt Werner Schürmann iz Haaga na osnovi međunarodnog natječaja, nije obuhvatio područje Meja. Među ostalim točkama dnevnog reda prve sjednice Društva *Meje* dogovoreno je da se pristupi pripremnim radovima te pribavi situacijski plan Meja kod katastarskog ureda, naruči od Općine visinski plan, izrade fotografije predjela i sastavi popis svih vlasnika i težaka zemalja. Nastojalo se doći u posjed nužnih dijelova zemljišta ili barem osigurati raspolaganje njima. Planiralo se izgraditi kupališta, sportska igrališta i podignuti bar još jedan hotel. Na programu rada posebno se istaknuo tajnik dr. Radica.³⁰ Kao mogući sudionici u izradi regulacijskog plana spominjali su se inženjeri Petar Senjanović, Vjekoslav Ivanišević i Fabijan Kaliterna te članovi Društva Nikola Armanda i Mirko Karlovac. U razgovoru predsjednice i tajnika s gradonačelnikom dr. Račićem o tom pitanju, Račić je sugerirao da se Bambina glavica ne uzima u obzir radi nekih viših potreba, da se kupalište predvidi u uvali Zvončac, a kad se završe radovi na putovima na Marjanu da

se nastave na cesti Milorada Draškovića kroz Meja, koja će se proširiti na 15 metara. Na sjednici Društva 28. svibnja 1930. godine odlučeno je da regulacijski plan odredi ceste i spojne putove, predvidi dva središnja parka, kupalište u uvali Zvončac, kupalište na zapadnoj strani za buduće stanovnike Meja, kupališni bazen u sportskoj luci ili u uvali Antičević-Borčić-Meštrović, regulaciju potoka i rovova bivšeg tupinoloma obližnje tvornice cementa *Bettiza*, tip zgrada prikladnih za taj predjel, odvodne kanale i njihove izljeve u more. Zadužen je dr. Radica da sastavi opće i posebne naputke i održava vezu s inženjerima. Smjernice su razmotrene i odobrene na sjednici Općinske uprave.

U svibnju 1930. boravio je u Splitu arhitekt Jože Plečnik, profesor na Tehničkom fakultetu u Ljubljani, radi natječaja za regulaciju kupališta Bačvice. Odlučeno je da se stupi u vezu s njim kako bi se dobilo njegovo mišljenje o uređenju Meja. Do susreta nije došlo. Isto tako, zatraženo je mišljenje o smjernicama od inženjera Petra Senjanovića.³¹ Nakon toga predloženo je da se pitanje regulacijskog plana raspravi na sjednici Općinske uprave i donese zajednički stav. Općina je prepustila Društvu raspis natječaja, ali za to nije bilo dovoljno sredstava. Ipak je na sjednici 28. rujna 1930. godine odlučeno da se pristupi proceduri s rokom predaje radova 15. veljače 1931. godine. Određeno je da se dodijeli prva nagrada od 24.000 dinara, druga od 15.000 i treća 8000, a za otkup drugih radova još 4000 dinara. Za članove ocjenjivačkog suda imenovani su dr. Jakša Račić, gradonačelnik, Ivan Meštrović, predsjednik, dr. Jozo Arambašin, ing. Vjekoslav Ivanišević, ing. Dane Matošić, ing. Žarko Dešković, ing. Frane Bettini, dr. Branislav Radica, prof. Josip Gattin, Mandica Arabašin i Mate Radnić. Kao zamjenici predloženi su slikar Emanuel Vidović, arh. Fabjan Kaliterna, Andrija Stipinović i prof. Antun Tommaseo. Upućena je molba Općini za izradu 20 primjeraka visinskog plana Meja kao podloge za rad.

Sastanku Društva su 4. listopada 1930. prisustvovali ing. D. Matošić i graditelj M. Marasović, koji su iznijeli mišljenja o planu. Matošić je predlagao da se natječaj raspiše među splitskim inženjerima i da ga izradi Općina o svom trošku. Primijetio je da nije određena gustoća izgradnje. Predložio je da se uspostavi suradnja sa Splitskom sekcijom Udruženja inženjera, Uresnim povjerenstvom i Općinom. U početku je međutim zanimanje splitskih inženjera bilo je slabo. Što se tiče gustoće izgradnje, dr. Radica je predložio da ona od mora do ceste bude 15 posto, a od ceste do Šetališta dr. Račića 10 posto, te da se stambene kuće grade na jedan kat, a hoteli bez ograničenja visine. Načelnik

Račić je podupro prijedlog da Društvo raspiše natječaj. Inače, prema mišljenju općinskog inženjera Prospera Čulića, ako bi ga radila stručna služba Općine u svojoj režiji, to bi trajalo dugo, jer su on i inženjer Nikola Armanda preopterećeni redovnim upravnim poslovima. Budući da se smjernicama nije tražilo mnogo, smatrao je da bi nagrade mogle biti manje.

Na osnovi svih dogovora, na sjednici 15. listopada 1930. odlučeno je da Društvo raspiše natječaj. Određeno je da se iznos za nagrade smanji, tako da prva bude 10.000, druga 8000, a za otkupe 6000 dinara. Razgovaralo se s pojedinim inženjerima za članstvo u ocjenjivačkom sudu, koji se, u sličnom sastavu, sastojao od 11 članova: dr. Jakša Račić, Ivan Meštrović, dr. Ante Tresić Pavičić, dr. Jozo Arambašin, ing. Dane Matošić, ing. Ivan Ivačić, ing. Žarko Dešković, ing. Frane Bettini, dr. Branislav Radica, Mandica Arambašin i prof. Josip Gatin. Određen je drugi sastav njihovih zamjenika: ing. Mirko Karlovac, prof. Ante Tommaseo i graditelj Marin Marasović, trgovac Mate Stipinović i posjednik Mate Radnić.³² Rok za natječaj raspisan je za vrijeme od 15 listopada 1930. do 15. veljače 1931. godine. Tražilo se da se izradi:

1. Generalni plan regulacije i načina izgradnje u mjerilu 1:2500
2. Detaljni plan za uređenje kupališta 1:500
3. Detaljni plan dvaju važnijih položaja u regulaciji predjela po slobodnom izboru 1:500.

U skladu s koncepcijom i dinamikom izrade plana dr. Tresić Pavičić je odlučio da će što prije sagraditi svoju veliku vilu u Mejama. U pogledu proširenja Draškovićeve ceste bio je voljan bez naknade dati zemljišta koliko bude trebalo, s time da to i drugi učine. Želio je da mu se dopusti sagraditi visoki ogradni zid, kao što je to učinio Mitrović. Predsjednica Arambašin bila je mišljenja da bi bio prikladniji niski zid s rampom. Problem je bio osigurati novac za izradu plana pa su se članovi uprave angažirali na upisivanju novih članova i skupljanju prinosa.

Za ono vrijeme zanimljiva je jedna pojedinost. Gattinu se obratio trgovac Rosset s molbom da bi i njegova supruga koja je završila arhitekturu i radila u Općini sudjelovala u natječaju. Bila je to jedna od tada malobrojnih arhitektica u Splitu i regiji. Sudjelovanje joj je odobreno. Zapaženo je da u žiriju nema dovoljno arhitekata pa bi to moglo nepovoljno utjecati na njihovo sudjelovanje u natječaju. Stoga je upućeno pismo Splitskoj sekciji Udruženja jugoslavenskih inženjera i arhitekata da ih se zainteresira za uključivanje. Inženjeri Čulić i Matošić smatrali su da je to u potpunosti stvar Društva *Meje* te

da se ono neposredno mora obratiti arhitektima. Upućena su pisma Fabjanu Kaliterni i Nikoli Armandi.

Početakom 1931. približavao se rok za predaju natječajnih radova, a i glavna godišnja skupština. Društvo je raspolagalo sa samo 15.000 dinara. To nije bilo dovoljno za isplatu nagrada. Do tada su se na natječaj javila samo četiri natjecatelja, a jedan je zakasnio na rok. Stoga je na sjednici 3. veljače odlučeno da se rok predaje radova produži do 10. ožujka. Za organiziranje rada žirija zadužen je ing. Ivačić. U međuvremenu su se članovi Upravnog odbora angažirali na prikupljanju prinosa te su u tu svrhu posjetili J. Čulića, dr. Račića, bana Tartagliu i I. Meštrovića.

Za financiranje izrade plana tražila se i dalje pripomoć pa je u tu svrhu predsjednica sa još dva člana posjetila dr. Račića, koji je obećao da će Društvo *Marjan* pridonijeti 500 dinara. Isto tako, pojedini su članovi uprave zaduženi da razgovaraju s direktorima Ljubljanske, Pučke, Zadržno-gospodarske i Bračko-američke banke te Gradske štedionice.

Dana 10. ožujka istekao je rok za predaju natječajnih radova za regulacijski plan, ali ni jedan rad nije dostavljen. Nakon neuspjeha postavljeno je pitanje treba li opet produžiti rok ili izradu plana povjeriti dvojici arhitekata. Prihvaćeno je drugo rješenje. Razgovaralo se s arhitektom Radulovićem, koji je bio spreman s kolegom izraditi plan, a također i s Armandom, koji bi ga eventualno sačinio zajedno s arhitektom Dobrovićem. Određen je honorar od 5000 dinara, a rok je bio 10. svibnja 1931.

Na sjednici uprave 16. travnja 1931. odlučeno je da se izrada plana povjeri Milivoju Radovanoviću i Ljubiši Mihaljeviću. Početkom srpnja plan je bio završen pa je dan na uvid članovima Upravnog odbora. Elaborat je dostavljen Općinskoj upravi na mišljenje Tehničkom odjelu. Pregledalo ga je i Uresno povjerenstvo i u cjelini ga prihvatilo. Zatim je proslijeđen Općinskom vijeću, koje ga je napokon izglasalo. Uz ostalo, u planu je izmijenjena trasa ceste uz imanje Ivana Meštrovića. To je preporučila Općina preko Marasovića, jer inače Meštrović ne bi mogao dovršiti zgradu koju je bio počeo zidati.

POŠUMLJAVANJE

Odmah nakon osnutka Društvo *Meje* je radilo na pošumljavanju zemljišta. U travnju godine 1930. članovi su putem novina obaviješteni da se za sadni-

ce i cvijeće mogu obratiti predsjednici Upravnog odbora M. Arambašin na Trumbičevoj obali br. 3.³³ U travnju se u Društvo ućlanila supruga pok. dr. Šime Tudora, prvog predsjednika Društva *Marjan*, koja je ponudila da se uredi njezina zemljišta u Mejama. Koristila su se i sredstva fonda koje je Općini na raspolaganje stavila Banovina. U Kaštela je poslan težak Ivan Kuzmanić da donese 150 sadnica maginja i jasmina. Odlučeno je da se uz morsku obalu zasađi samo niže raslinje, a u unutrašnjosti viša stabla. I Sresko načelstvo dalo je potrebnu količinu sadnica. Te godine privatnici su zasađili oko 4000 stabljika najviše crnogorice, ali i ukrasnog bilja, bagrema, oleandra i jorgovana. Ribari su međutim nanosili veliku štetu zelenilu kidanjem grmlja i stabala. Osim toga, raslinje se uništavalo nekontroliranom ispašom domaćih životinja .

Godine 1931. nastavilo se s pošumljavanjem. Radilo se na trokutu zemljišta kod kuće Radnića i kod crkvice Gospe od Sedam Žalosti, na zemljištu koje je Društvu u tu svrhu stavljeno na raspolaganje. Među zemljišta koja su pošumljena te godine bilo je i ono bana Tartaglie. Radi održavanja zelenila predloženo je da Općina imenuje poljara. Društvo je smatralo da bi to mogao biti Duje Aljinović, koji je na to pristao. Bilo je i drugih prijedloga pa je Općinska uprava odlučila postaviti Luku Tomića, kojeg bi ona plaćala, uz manji mjesečni prinos Društva.

Ministarstvo šuma i rudnika dodijelilo je u to vrijeme za pošumljavanje potporu od 7200 dinara. Na osnovi tog prišlo se izradi plana sadnje. Početkom godine tajnik Društva i šumarski inženjer Sreskog načelstva izišli su na teren i utvrdili što bi sve trebalo zasađiti. Preporučeno je da se najprije kultivira dio oko Bambine glavice i uz more. Na ljeto 1932. Sresko načelstvo dodijelilo je 10.000 dinara za pošumljavanje koja će se isplatiti nakon izvršenih radova. Gattin je iduće godine napravio nacrt za tu svrhu.

PUTOVI

Kroz Meje je početkom XX. stoljeća vodio tek poljski put. Godine 1903. put je popravljen pa se kočijom moglo doći sve do kaštela kontea Caprogrossa. I u ratu se sve više osjećala potreba za cestom, posebno radi hotela. Bilo je čak i prijedloga da se za radove zaposle ratni zarobljenici. Godine 1915. put je bio potpuno razrovan. Najlošije stanje bilo je na dionici kod Tudora - Capogrossa.³⁴

Godine 1925. i 1926. gradila se glavna uzdužna cesta kroz Meje. Izvedena je dionica do vile Senjanović i tu se stalo. Koncem 1926. radovi su nastavljeni prema zapadu. Kolnik je bio širok 6 metara.³⁵ U okviru odluke JAZU i SANU iz 1927. da se na rtu Marjana sagradi Oceanografsko-biološki institut, Općina je preuzela obvezu da će završiti kolsku cestu kroz Meje, i to u nastavku Draškovićeva i Meštovićeva puta sve do mjesta gradnje. O tome je donesen zaključak na sjednici Općinskog vijeća 28. listopada iste godine. Za to su već godine 1929. osigurana sredstva u proračunu. Društvo *Meje* je sa svoje strane kod načelnika požurivalo taj važan projekt. Natječaj za projekt Instituta raspisan je godine 1930. Proširivao se i put od Maštovićeva zemljišta do kule kaštela Capogrosso.

Koncem travnja 1930. u Split je doputovala kraljica Marija. Smjestila se u pansion *Split* u Mejama. Za tu je priliku, na zadovoljstvo stanovnika, Općina proširila cestu do pansiona, i to više nego što je Društvo bilo ranije tražilo. Već tada se radilo na njezinom produženju sve do crkvice sv. Jurja na rtu Marjana. To je bila obveza Općine prema JAZU i SANU, koje su uz taj uvjet planirale podizanje zgrade Oceanografsko-biološkog instituta.

Osnova ceste duž Meja izrađena je u općinskom Tehničkom uredu, a obuhvaćala je dionicu od Meštovićeva puta do srednjovjekovne crkvice sv. Jurja. Elaborat je odobrilo Općinsko vijeće na sjednici 15. studenoga 1930. godine.³⁶

Dana 17. lipnja 1931. godine održana je sjednica Općinskog vijeća Splita na kojoj se razmatrala prometna veza grada s budućom zgradom Oceanografskog instituta, za koji su već bili gotovi projekti i osigurana sredstva. Bilo je mišljenja da bi se ona mogla ostvariti preko Marjana ili postojećim putem uz more duž njegove sjeverne strane. Društvo *Meje* bilo je protiv toga, ustvrdivši je da će se instalacije vode i elektrike položene u put kroz Meje brzo isplatiti, jer će vlasnici kuća, koje su već podignute ili će se tek graditi, nadoknaditi troškove. I gradonačelnik Račić tom je prilikom vijećnicima obrazložio prednost puta kroz Meje. Naime, put bi sjevernom stranom, od Špinutskih vrata, vodio kroz marjansku šumu i isključuje bilo kakvu gradnju unutar ograde uz njega, pa bi polaganje instalacija do Instituta bilo potpuno neracionalno. Put sredinom Marjana, pokraj židovskoga groblja, crkvice sv. Nikole, Sedla i odatle Cestom Alberta Marangunića, uništio bi osunčanu šetnicu i zahtijevao složene radove. U obje te inačice troškovi bi bili isti ili čak i znatno veći nego

kroz Meje. Put duž južne strane bi zahvaljujući komunalnoj opremi bio preduvjet za atraktivnu stambenu četvrt. Samo zemljište dobilo bi veću vrijednost. Obilje vode omogućavalo je već tada uzgajanje voća, povrća i ukrasnog bilja. Vijeće je na sjednici 17. lipnja 1931. prihvatilo taj prijedlog.³⁷

Radovi na dijelu ceste od pansiona *Split* do Rta Marjana počeli su 18. lipnja 1931., a završeni su početkom srpnja iduće godine. Trasa je išla preko potpuno neprohodnog terena nad samim morem. Nova dionica dugačka je 2233 metra, a širina kolovoza je 8 metara. S tehničke strane, izgradnja je bila spojena sa znatnim teškoćama jer je zemljište bilo bregovito pa su radovi bili opsežni. Iskopano je 24.000 kubika zemlje i kamena, nasuto 2000 kubika, a sagrađeno 4500 kubika potpornih zidova, koji su na nekim mjestima bili visoki gotovo 6 metara. Za kolnik je utrošeno 3000 kubika tucanika i pijeska. Ipak, sve je izgrađeno prilično bogato i udobno. Gradnja je bila i izvor zarade radnicima u doba teške gospodarske krize. Cesta je bez posebne svečanosti predana na uporabu. Ta nova prometnica u neposrednoj blizini grada imala je veliko značenje za njegov razvitak. Osim toga, poluotok Marjan se tek od tada mogao u potpunosti obići, pa se otvorio u svoj raskoši prirodnih ljepota. Ispunjeni su tako svi uvjeti da on postane glavna rekreacijska zona Splita.³⁸

Društvo *Meje* nastojalo je uspostaviti i poprečne pješačke veze od glavne ceste do mora i uzbrdo prema marjanskoj šumi do Puta dr. Račića. Raščišćivale su se postojeće staze i vododerine. U tu svrhu tvornica cementa *Split* darovala je 10 tona cementa. U znak zahvalnosti tvornica je upisana kao član utemeljitelj.³⁹ Vezano za novu cestu planirao se i pristupni put do crkvice Gospe od Sedam Žalosti i uređenje prostora oko nje, koji je bio vlasništvo File Marasovića. Prethodno se međutim moralo pričekati izgradnju produžetka ceste s južne strane oko Bambine glavice.

Gradio se i spoj zvan Put do aloja. U svibnju 1930. već je bilo završeno 100 metara tog puta. Tada je sagrađen do zemljišta ud. Pilić, gdje se planirao plato, pa se s vlasnicom pregovaralo o ustupanju potrebnog zemljišta. O tome je postignut sporazum pa su radovi nastavljeni. Po svojoj zamisli vodio ih je nadzornik uprave Andrija Stipanović. Za radove je bilo predviđeno oko 12.000 dinara, ali je ta svota daleko premašena, zbog nepredviđenih radova. To je dovelo do zastoja u gradnji.

Tijekom godine 1930. Društvo je očistilo dva puta: stari put koji je od pansiona *Split* preko crkvice Gospe od Sedam Žalosti vodio uz brdo do crkvice

sv. Jere na Marjanu. Očišćeno je i nekoliko potoka, od kojih je jedan postao prohodan. Izveden je i novi put od dvorca Capogrosso kao spoj između Meštrovićeve ceste i Puta do aloja. Duljina mu je više od 200 metara, a Društvo je stajao 13.000 dinara. Nastojalo ga se produžiti kako bi postao glavni spojni put između Meja i Marjana. U travnju je Banska uprava odredila pripomoć za taj put u visini od 36.000 dinara. Odlučeno je da se načine skice i odmah stupi u pregovore s poduzetnicima te započne s radovima na terenu. Skice trase načinili su Mihaljević i Radovanović, ali je predloženo da se napravi još jedna inačica, više prema istoku. Vlasnici su pristali ustupiti dio potrebnog zemljišta pa su radovi ubrzo počeli. Koncem godine već je bio završen spojni put između Meja i Marjana pa je Banska uprava trebala obaviti kolaudaciju.

U početku godine 1931. Društvo je o svom trošku nastavilo s radovima na probijanju puta od kuće Tommaseo prema Marjanu. Put je napravljen prema sjeveru, sve do Šetališta dr. Račića, i do konca travnja bio je osposobljen za šetnje. Na nekoliko mjesta uz put su na platoima postavljene klupe. Tako je dobiven najkraći spoj Meja s Marjanom od Meštrovićeva šetališta. Gradani su tako mogli jednostavno doći od pansiona Šiler do Marjana. Put je od kule Capogrosso vodio vijugasto uz brdo, bez većih uspona, a završavao baš kod proširenja Račićeva šetališta gdje je mramorna ploča sa stihovima pjesnika Kavanjina.⁴⁰ Novi put Meje-Marjan, čija je dužina iznosila više od jednog kilometra, dobio je ime književnika i šumskog nadzornika Ive Čipika. Za izgradnji tog puta vlasnici su besplatno ustupili zemljište.

Kada su na jesen 1931. otpočeli radovi na probijanju ceste do rta Marjana, uprava Društva razmatrala je način kako bi se na njega mogla spojiti morska uvala Kašjuni, a s druge strane crkvice Gospe od Sedam Žalosti. Član Društva Meje Stipe Ivančić ponudio je svoje zemljište za plato ispred crkvice na kojem bi se okretala vozila. Općina je međutim odredila da se izvede pristupni put sa stubama na početku. To nije odgovaralo ni Društvu ni vlasnicima okolnih zemljišta. Stupilo se u pregovore sa dr. Račićom, koji je ustrajao na izvedbi stubišta.

U srpnju godine 1932. poslana je zamolba Tehničkom odjeljenju Banske uprave za novčanu pomoć radi dovršenje Puta Ive Čipika. Isto tako, upućena je molba Općini za provođenje puta od morske uvale Zvončac do Draškovićeve ceste kroz Komarčev potok te na suprotnu stranu kroz isti potok do crkvice sv. Nikole na Marjanu. Godine 1933. zadužen je arh. Mihaljević da

načini preris mape za taj put. Upućena je zamolba banu da se radovi barem dijelom financiraju iz posebnog fonda za nezaposlene. Zalaganjem Društva u ožujku godine 1934. prišlo se uređenju puta uz more od poluotoka Sustipana na zapad, s betonskim zidom. Put je bio prilično širok i ugodan za šetnje u zavjetrini.⁴¹

Tako je izgrađena mreža prometnica koja se sastojala od tri osnovna uspooredna uzdužna puta: Šetališta dr. Račića po Marjanu, Puta Milorada Draškovića kroz Meje te šetnice uz more. Ta su tri puta na nekoliko mjesta spojena poprečnim stazama pa su park-šuma i kupališta postala dostupna stanovnicima stambenog predjela.

ATELIJER

Na sjednici 22. listopada 1930. je prema prijedlogu dr. Radice odlučeno je da se na Mejama sagrađe atelijeri za slikare. Držalo se da bi to bilo važno za promidžbu tog dijela grada i to se smatralo poticajnom akcijom koja je davno bila potrebna. Općina se ponešto bila zauzela, ali ništa nije učinila. Prema novoj zamisli ti bi atelijeri služili ne samo domaćim umjetnicima nego i onima iz čitave države koji su dolazili na Jadran. A za to su Meje svojim prirodnim ljepotama bile vrlo prikladne. Predsjednica se dogovarala s koludricama samostana sv. Klare za zemljište. Najprije se susrela s prof. Jurasom, ali je procedura ustupanja bila prilično složena, jer je za to trebalo nekoliko odobrenja. Upućene su ipak molbe koludricama i Biskupskom sjemeništu. Odmah se počelo konkretno na tome raditi pa je određen poseban radni odbor za izgradnju. U njega su ušli Gatin i Radica kao predstavnici Upravnog odbora Društva, slikari Andjeo Uvodić i Silvije Bonačićko, arhitekt Niko Armanda i novinar Ćiro Ćičin-Šain. Kao financijski stručnjak predložen je blagajnik Državne hipotekarne banke Josip Pavlović, koji je to prihvatio pa je imenovan za člana Upravnog odbora na upražnjeno mjesto Ive Antičevića, koji je 27. rujna 1930. istupio iz Društva, i određen za blagajnika. U Odbor je naknadno uključen pravnik Vladimir Desnica. Prva sjednica radnog odbora održana je 4. studenog. Armanda i Bonacci zaduženi su da pronađu mjesto pogodno za gradnju. Računalo se da bi bilo potrebno pribaviti oko 2000 metara četvornih zemljišta besplatno ili uz cijenu od 2-3 dinara po kvadratu. I ostali članovi uprave angažirali su se oko pronalaženja terena.

Postavilo se i pitanje sredstava za gradnju. U tom smislu zanimljiva je ponuda Jerka Čulića, direktora turističkog ureda *Putnik*, koji je kod Banovinskog fonda imao na raspolaganju 150.000 dinara, koji su se mogli upotrijebiti za gradnju paviljona. Međutim, kako je Čulić pravio još neke druge kombinacije, to nije ostvareno. Koncem 1930. godine u Radni odbor uključen je slikar Ignjat Job, koji je želio poduprijeti pothvat, a također i ing. Ranko Smodlaka.

Na početku 1931. godine uvidjelo se da Radni odbor nije dobro sastavljen i nije shvatio zadaću. U daljnjem postupku pregovaralo se s težakom Pilićem za nabavu njegova zemljišta uz novi put iza kuće Tommaseo. Mjesto je bilo na dobrom položaju, usred Meja. On je bio spreman prodati ga po cijeni od 35 dinara po metru četvornome, što je bilo vrlo povoljno. Smatralo se da bi trebalo kupiti bar 1500 kvadrata. Predsjednica Arambašin bila je spremna priložiti svoja sredstva za kupnju oko 500 kvadrata zemljišta kad bi i drugi pridonijeli. Ali i problemi oko osiguranja sredstava za regulacijski plan prijetili su odgodom kupovine.

Predsjednica Društva ipak je smatrala da je nabava zemljišta važna, jer bi to dalo poticaj za daljnji postupak. U travnju 1931. godine ona je s nekoliko članova uprave pregledala razna zemljišta prikladna za gradnju.

Izabran je i poseban odbor za gradnju atelijera, na čelu s dr. Jablanovićem. S Pilićem, čija je ponuda bila najpovoljnija, dogovorena je cijena od 35 dinara po kvadratu uz obročno plaćanje. Površina čestice bila je oko 1800 kvadrata. Dogovoreno je da se kupi. Notar Katalinić sastavio je ugovor o kupoprodaji te je odmah isplaćeno 16.000 dinara, a Pilić je usto darovnicom od 1000 dinara postao članom utemeljiteljem Društva. Predsjednica Arambašin o svom je trošku platila trećinu zemljišta. Odbor je napravio prospekt i započeo akciju za prikupljane sredstava. Planiralo se graditi središnji paviljon pa i društveni dom. Izrada nacrtu povjerena je arhitektima Lj. Mihajloviću i M. Radovanoviću uz honorar od 2000 dinara.

Koncem lipnja 1931. već je bio dovršen nacrt umjetničkih atelijera pa su podneseni Upravnom odboru na pregled, a zatim Općini na odobrenje. Pozvani su umjetnici da eventualno o vlastitom trošku sagrađe svoj prostor. Odlučeno je stupiti u vezu s umjetničkim udruženjima, a naročito s *Cvijetom Zuzorić*. Član odbora za atelijere, slikar Silvije Bonači Čiko, koji je u to vrijeme živio i djelovao u Splitu, zainteresirao se da jedan atelijer kupi za sebe. U godini 1932. pitanje atelijera je zamrlo. Zbog financijskih poteškoća i slabog zanimanja gradnja nije ostvarena.

UREĐENJE OBALE

Društvo je radilo na uređenju morske obale za šetnje i kupanje. U godini 1930. planirala se izgradnja pristana u uvali Kašjuni. Nastojalo se da bude barem drveno, kako bi mogle pristajati brodice. Razmišljalo se o uređenju puteljka od tog mjesta uzbrdo do crkvice Gospe od Sedam Žalosti, čime bi se omogućila ugodna šetnja u prirodi. Zatraženo je odobrenje od I. D. Ilića za prolaz preko njegova zemljišta. Od Pomorske uprave tražila se dozvola za gradnju staze duž cijele obale. Uređivala se veza s uvalom Sustipan. Blizu mora se namjeravalo graditi igralište za djecu i odmaralište za šetače.

Tijekom godine 1931. raspravljalo se o podizanju Mareografskog zavoda u uvali Zvončac. Vjerojatno se ta vijest odnosila na Oceanografski institut. Društvo je zamolilo Općinsku upravu da to ne dopusti, s obzirom da je ondje, po Schürmannovu regulacijskom planu grada i planu koji je sačinilo Društvo, predviđeno kupalište. Predloženo je da se ono izgradi na Rtu Marjana.

Marom Društva 1932. uređen je Komarčev potok, koji je vodio od glavne ceste na more. U samoj uvali Zvončac sagrađen je put uz more, te je kupalište koje je ondje uređeno bilo iznimno dobro posjećeno.⁴² U uvali Zvončac planirana je godine 1933. izgradnja kupališta. Za nacrt je zadužen ing. Juričević, koji ga je ubrzo uradio.⁴³ Uprava Društva bila je zadovoljna rješenjem pa je odlučeno da se odmah preko Lučke kapetanije od Direkcije pomorskog saobraćaja zatraži da mu se izda koncesija. Elaborat je prikazan banu i zatražena je njegova potpora.

Velike štete nasadima nanosio je lukobran u lučici kluba *Labuda* na istočnom dijelu područja. Naime, pri južnim vjetrovima valovi su se odbijali od njega. More je prskalo i stvarala se morska slana te se u širini od 500 metara sve zelenilo na obali uništavalo.

Zalaganjem Društva *Meje* u ožujku 1934. prišlo se uređenju puta s betonskim zidom uz more od poluotoka Sustipana prema zapadu. Put je bio prilično širok i ugodan za šetnju, osobito zimi u zavjetrini. U ožujku već je bio završen u dužini od preko 100 metara.⁴⁴ Bilo je i drukčijih zahtjeva za korištenje obalnog zemljišta u Mejama. Koncem godine 1936. jedna splitska brodograđevna tvrtka zatražila je dopuštenje da u uvali Zvončac podigne pogone, a od pomorskih vlasti suglasnost za nasipavanje mora odmah iza plivališta plivačkog kluba *Jadran*. Taj zahtjev izazvao je opće protivljenje, jer je bio suprotan namjeni

prostora za športske aktivnosti prema regulacijskom planu grada. U to vrijeme već je bio raspisan natječaj za idejno rješenje plivališta, a klub je na tom mjestu planirao graditi svoj dom. Također su se obavljale pripreme za podizanje velikog stadiona za sve sportove u kopnenom dijelu uvale, do čega ipak nije došlo. Dalje na zapad bio je predjel vila koje su se počele graditi, a očekivalo se da će se njihova izgradnja pojačati čim se izgradi Banska palača na mjestu gdje se s Obale vojvode Stepe prelazi na Meštrovićev put.⁴⁵

OSTALI RADOVI

Odmah u početku prišlo se izgradnji akumulacijskog bunara na Bambinoj glavici na zapadnom dijelu Meja, pod izvorom žive vode za polijevanje polja. Općina je 1930. odobrila gradnju pa se oko toga i dalje zauzimao nadzornik Društva A. Stipanović. Težaci su očekivali da se to što prije riješi, ali kako u blagajni Društva nije bilo dovoljno novca, odlučila je predsjednica u tu svrhu dati vlastiti prinos. Čatrnja pokrivena betonskom pločom završena je sredinom 1930. godine. Čitav trošak od 1840 dinara podmirila je predsjednica.

Društvo *Meje* zauzelo se oko završetka vodovodne mreže koju je Općinska uprava 1932. gradila na putu Ive Čipika. Razmatrala se i mogućnost izgradnje teniskog igrališta. Njegov položaj bio je već ucrtan u regulacijskom planu. Također se radilo na planiranju dječjeg igrališta pa se u tu svrhu pregovaralo s vlasnicima Marijom Lovrinčević i ing. Milivojem Dobrićem o otkupu zemljišta. Iste godine radilo se na poboljšanju javne rasvjete. Rješavalo se osvjetljavanje ceste kroz srednje Meje i osvjetljavanje puta Ive Čipika. Postavljene su električne žarulje na početku Meja, i to kod klupske barake sportskog društva *Jadrana* kod lučice *Labuda*. S *Električnim poduzećima* dogovarana je postava žarulja duž starog puta kroz Meje.

***

Tako su se u vremenu od samo dvadesetak godina između dva svjetska rata Meje potpuno promijenile. Od područja gdje su bila samo pusta polja preobrazile su se u privlačnu i dobro uređenu stambenu i rekreacijsku gradsku četvrt. Nakon Drugoga svjetskog rata nastavljena je njihova daljnja intenzivna izgradnja. Djelovalo je i turističko društvo pod istim imenom *Meje*, ali s

mnogo jednostavnijim zadacima. Pedesetih godina predjel je i dalje uljepšavan. Uređivala se uvala Zvončac, gradila su se igrališta, staze uz more, putovi i platoi, sadilo zelenilo i postavljale javne česme.⁴⁶

KRATICE

ND	Novo doba, Split
NJ	Naše jedinstvo, Split

BILJEŠKE

- ¹ *Vatra na Mejama*. NJ, 6. VII. 1916. 2.
- ² Vidjeti *Plan grada Splita* što ga je 1914. godine izradio ing. Petar Senjanović.
- ³ *Na sustjepanskoj obali*. Život, Split 19. III. 1920. 3; *Zapadna obala*. Život, 24. III. 1920. 2; *Plan Splita iz 1926*.
- ⁴ *Gradnja palače za Berzu rada, Iseljenički dom i Radničku Komoru*. Jadranska pošta, Split 2. V. 1930. 3.
- ⁵ *Pensionat "Meje"*. Zastava, Split 10. IV. 1914. 5; *Pension "Split" u Mejam*. Sloboda, Split 24. VII. 1914. 3; *Pensionat "Meje"*. Zastava, Split 10. IV. 1914. 5.
- ⁶ *Tupinolom s podnevne strane Marjana kod Splita*. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, Split 1923. 5-6.
- ⁷ Stanko Piplović: *Uređivanje Marjana između dva rata*. Hortikultura, Split 1978. br. 4, 139-141.
- ⁸ *Za razvijanje Meja*. ND, 6. III. 1929. 4.
- ⁹ *Društvo za poljepšanje Meja*. ND, 29. III. 1930. 5.
- ¹⁰ *Konstituirajuća skupština društva Meje*. ND, 27. III. 1930. 6. Njegov naziv je bio: "Meje" društvo za poljepšanje i razvitak Meja.
- ¹¹ *Za podizanje naših Meja. Osnivanje društva "Meje" konstituirajuća sjednica*. ND, 31. III. 1930. 6.
- ¹² *Veličanstven doček Kraljice i Kraljevskih Prinčeva u Splitu*. Jadranska pošta, Split 2. V. 1939. 3.
- ¹³ Prva dalmatinska tvornica pokućstva *Pijević* djelovala je prije Prvoga svjetskog rata. Imala je veliko skladište u Marmontovoj ulici u Splitu. Raspolagala je velikim izborom gotovog namještaja, a izrađivala ga je i u vlastitoj radionici. Sudjelovala je kod građevinskih i drvodjeljskih radova u čitavoj pokrajini. NJ, 1. X. 1918. 2.
- ¹⁴ Zadnji muški potomak te stare i ugledne splitske obitelji Janko pl. Caprogrosso-Kavanjin preminuo je 1918. godine, pred sam završetak rata, u službi u jednoj vojnoj bolnici. Za

- njim su ostale majka, supruga i dvije kćeri. *Janko pl. Capogrosso- Kavanjin*. NJ, 9. X. 1918. 2.
- ¹⁵ *Svečani doček Nj. Vel. Kraljici u Splitu*. Novo doba, Split 30. IV. 1930. 2-3.
- ¹⁶ Život i djelovanje tih inženjera još su slabo istraženi. Nakon Drugoga svjetskog rata Lj. Mihaljević je bio ravnatelj Srednje tehničke građevinske škole u Splitu, a N. Armanda i M. Karlovac profesori u istoj školi. O Marasoviću vidjeti u Stanko Piplović: *Graditelj Marin Marasović*. Hrvatska obzorja, Split 1995. br. 4, 953-960.
- ¹⁷ O njemu vidjeti u Stanko Piplović: *Inženjer Dane Matošić*. Kulturna baština, Split 2009. br 35, 91- 113.
- ¹⁸ Sačuvan je originalni *Zapisnik sjednica društva "Meje"*, tj. knjiga zapisnika sastanka iz vremena 1930.-1933. godine. Sadrži 208 stranica rukom pisanog teksta, s time da ih je nekoliko između praznih. Osim toga postoji i *Razdjelnik*, tj. knjiga uplata i isplata koja sadrži podatke o članarinama utemeljitelja i dobrovoljnim prilozima, kancelarijskim troškovima, subvencijama, redovnim članarinama, kupnji zemljišta braće Pilić, izvršenim radovima, te račune predsjednice. M. Arambašin. Uz njih su i posebne potvrde o isplati zemljišta braće Pilić. Dokumentaciju je pronašla knjižničarka gđa Meri Butirić oko godine 1992. među odbačenim papirima iz prostorija Gradskog kotara Meje. Najveći broj podataka u ovom radu, koji se odnosi na rad društva *Meje*, uzet je iz tih dokumenata, a neki iz literature i periodičkih publikacija, koji su posebno navedeni u bilješkama. Osim sjednica u knjizi zapisnika bilo je još nekih iz tog i kasnijeg vremena koje nisu uvedene.
- ¹⁹ Zadnji upis u knjizi računa je iz 1940. godine. Vjerojatno se Društvo ugasio početkom Drugoga svjetskog rata.
- ²⁰ *Glavna godišnja skupština društva "Meje"*. ND, 31. III. 1931. 5.
- ²¹ Sačuvano je 20 potvrda o isplatama koje su realizirane preko blagajnice Društva Eme Nedoklan ili odvjetnika dr. Vukušića. Dana 19. siječnja 1936. bivši vlasnici braća Pilić primili su zadnju ratu od 800 dinara. Istog dana prestao je vrijediti njihov najam. O tome postoje izjave braće pod istim datumom.
- ²² Ugovor između M. Arambašin i A. Pilića od 9. II. 1932.
- ²³ *Glavna godišnja skupština društva "Meje"*. ND, 24. V. 1932. 6.
- ²⁴ *Splitske Meje*. ND, 2. X. 1933. 5.
- ²⁵ O njemu više u Stanko Piplović: *Harold Bilinić*. Split 1994.
- ²⁶ Šime de Capogrosso preminuo je nakon dugog pobolijevanja 23. siječnja 1915. U javnom životu nije se isticao. Pripadao je Bajamontijevoj autonomaškoj stranci, ali se zalagao za slogu političara. Edeltrida de Capogrosso, rodom iz ugledne venecijanske obitelji, umrla je u travnju 1913. Zaviještala je tri stipendije, svaku od po 1000 kruna; dvije je odredila za mladiće iz Splita koji su učili politehniku u nekom od austrijskih sveučilišta, a jednu za mladića koji bi studirao lijepu umjetnosti u Veneciji ili Rimu. *Edeltrida ud. De Capogrosso*. NJ, 29. IV. 1913. 2.
- ²⁷ *Šime de Capogrosso-Kavanjin*. NJ, 25. I. 1915. 2; *Dobrotvor*. NJ, 26. I. 1915. 2; *Jerko pl. Capogrosso-Kavanjin*. NJ, 9. X. 1918. 2.
- ²⁸ O njemu vidjeti pitanje u Stanko Piplović: *Graditelji braća Žagar*. Kulturna baština, Split 2005. br. 32. 326-334.

- ²⁹ Stanko Piplović: *Uređenje i korištenje Marjana na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće*. Marjane naš Marjane, Split 2001. 147-149; Duško Kečkemet: *Kapogrosov i Meštrovićev Kaštelet u Splitu*. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, Split 1986.-1987. br. 26, 434-440.
- ³⁰ *Djelatnost društva "Meje"*. Jadranska pošta, Split 3. V. 1930. 6.
- ³¹ O njegovu životu i djelovanju vidjeti članke Mihaele Kovačić, Roberta Plejića, Marija Kezića, Darovana Tuška i Ane Grgić u katalogu izložbe *Petar Senjanović*, Split 2007.
- ³² *Regulacioni plan Meja*. ND, Split 31.X.1930. 3.; Darovan Tušek: *Arhitektonski natječaji u Splitu 1918-1941*. Split 1994. 74, 157 i 177.
- ³³ *Uprava društva "Meje"*. ND, 11. IV. 1930. 6.
- ³⁴ *Put na Meje*. NJ, 13. VI. 1916. 2; *Put na Meje*. NJ, 29. IV. 1915. 2; *O putu za Meje*. NJ, 30. IV. 1915. 2.
- ³⁵ *Put kroz Meje*. Jedinstvo, Split 1. VIII. 1903. 2; *Put na Sustjepan i prema "Mejama"*. Sloboda, Split 29. IX. 1913. 3; *Gradnja puta kroz Meje*. ND, 18. IX. 1926. 5; *Novi put kroz marjanske Meje*. ND, 9. VII. 1932. 5.
- ³⁶ Branislav Radica: *Novi Split*. Split 1931. 90.
- ³⁷ *Pitanje izgradnje puta kroz Meje. Objašnjenja gradonačelnika g. dr. Račića*. ND, Split 18. VI. 1931. 3 i 6.
- ³⁸ *Novi put kroz marjanske Meje*. ND, 9. VII. 1932. 2.
- ³⁹ *Društvo Meje*. ND, 22. V. 1930. 5.
- ⁴⁰ *Najnoviji radovi društva "Meje". Spoj središta Meja sa Marjanom. Izgradnja umjetničkih atelijera u Mejama*. ND, 23. IV. 1931. 6.
- ⁴¹ *Uređenje puta uz more na Mejama*. ND, 16. III. 1934. 4.
- ⁴² *Uvale u Mejama*. ND, 15. VII. 1932. 6.
- ⁴³ Za nacrt isplaćeno je ing. Juričeviću 1027 dinara. Knjiga računa, 51.
- ⁴⁴ *Uređenje puta uz more*. ND, 16. III. 1934. 5.
- ⁴⁵ *Izgradnja brodogradilišta u uvali Zvončac*. ND, 5. XII. 1936. 5.
- ⁴⁶ *Rad turističkog društva "Meje". S malo sredstava mnogo uspjeha*. Slobodna Dalmacija, Split 8. II. 1956. 4; *Sa skupštine društva "Meje". Izvršeni obimni radovi*. Slobodna Dalmacija, 6. V. 1957. 6; *Obimni radovi društva "Meje"*. Slobodna Dalmacija, 3. VII. 1958. 6.

MEJE IN SPLIT: THE EARLY DEVELOPMENT OF A RESIDENTIAL AREA

Summary

Meje is the name of a residential area in Split, situated by the sea, at the foot of the Marjan hill, on the west side of the Split peninsula. The very first thought of Meje is the thought of picturesque small coves facing south, shielded against cold winds. In the early 20th century, this area was uninhabited: there were not any roads, but only fields in sight. The very first building appeared in 1914. That was the building of *Split* pension built in Dujmovica cove by Frane Šiler.

In the years following the First World War, the city went through a rapid expansion process due to the ever-increasing number of inhabitants. Since Meje had been for a long time known for its beautiful scenery, a very idea of living there became tempting. The traffic infrastructure soon improved in its close proximity: a road to Meje, that is at present known as Branimirova obala, was constructed by the west side of the city harbour. Several roads were also built in the forest on the Marjan hill.

In order to initiate the development of residential areas, the citizens of Split established a large number of citizens' associations. So, in 1930, an association known as *Meje Association* was established, with Ivan Meštrović at the head. The most significant members of the association were the Head of Steering Committee, Mandica Arambašin, Vice-President, Juraj Gattin, Secretary, Branko Radica, and architects Nikola Armanda and Ljubiša Mihajlović.

Meje Association remained very active until the outbreak of the Second World War. Financially aided by institutions, such as the Littoral Banovina Authority, District Authority, Local District Authority and individual and legal persons, the Association initiated a large number of construction works. Many land owners were more than ready to donate their land, since their assets started gaining value. Among prominent citizens who made their donations were Mayor Ivo Tartaglia, the Vice-Roy of Littoral Banovina, Josip Jablanović and the Association President, Jakša Račić. Many engineers actively participated in the work of the Association.

Meje was devised to become an attractive residential area with recognisable characteristics: urban villas, hotels, recreational and sports grounds, and, rich vegetation. Therefore all the efforts were directed towards afforestation, beach nourishment and the construction of roads, that would lead all the way through the Meje area to the beaches, the Marjan Cape and the forest. Plots of land were bought for the purposes of the playground and art atelier constructions. Before the work on the development of the area could even start, it was necessary to ensure electricity, gas and water supply of the area. In 1931, the Master Development Plan for Meje Residential Area was developed by architects Milivoj Radovanović and Nikola Armanda.

In later years, the buildings of many significant institutions were built in Meje: Institute of Oceanography and Fisheries (1933), the Meštrović Gallery (1939) and the Kaštelet (1941). At the junction of the west coast of the city harbour and Meje, there are the Jadranska Straža Maritime Museum, built in 1932, the Banovina Palace, built in 1940 and many marine sports facilities in Zvončac cove and Baluni Marina.

In those early years of the development of Meje, several attempts at building industrial facilities in the area were noticed, as follows: a clay quarry in Kašuni cove in 1923, a shipbuilding facility in Zvončac cove in 1936. Fortunately those plans were not realised, which saved the entire area from degradation.

In the period of twenty years, Meje entirely changed its appearance: a desolate area of fields was transformed into an attractive residential and recreational area of the city. The intensive development of Meje continued after the Second World War.

slika 1. Pansion Šiler, sagrađen 1914. godine

*slika 2. Pogled s Marjana na grad
(razglednica izdavača G. Pandže datirana 1908., iz privatne zbirke Karmen Hrvatić)*

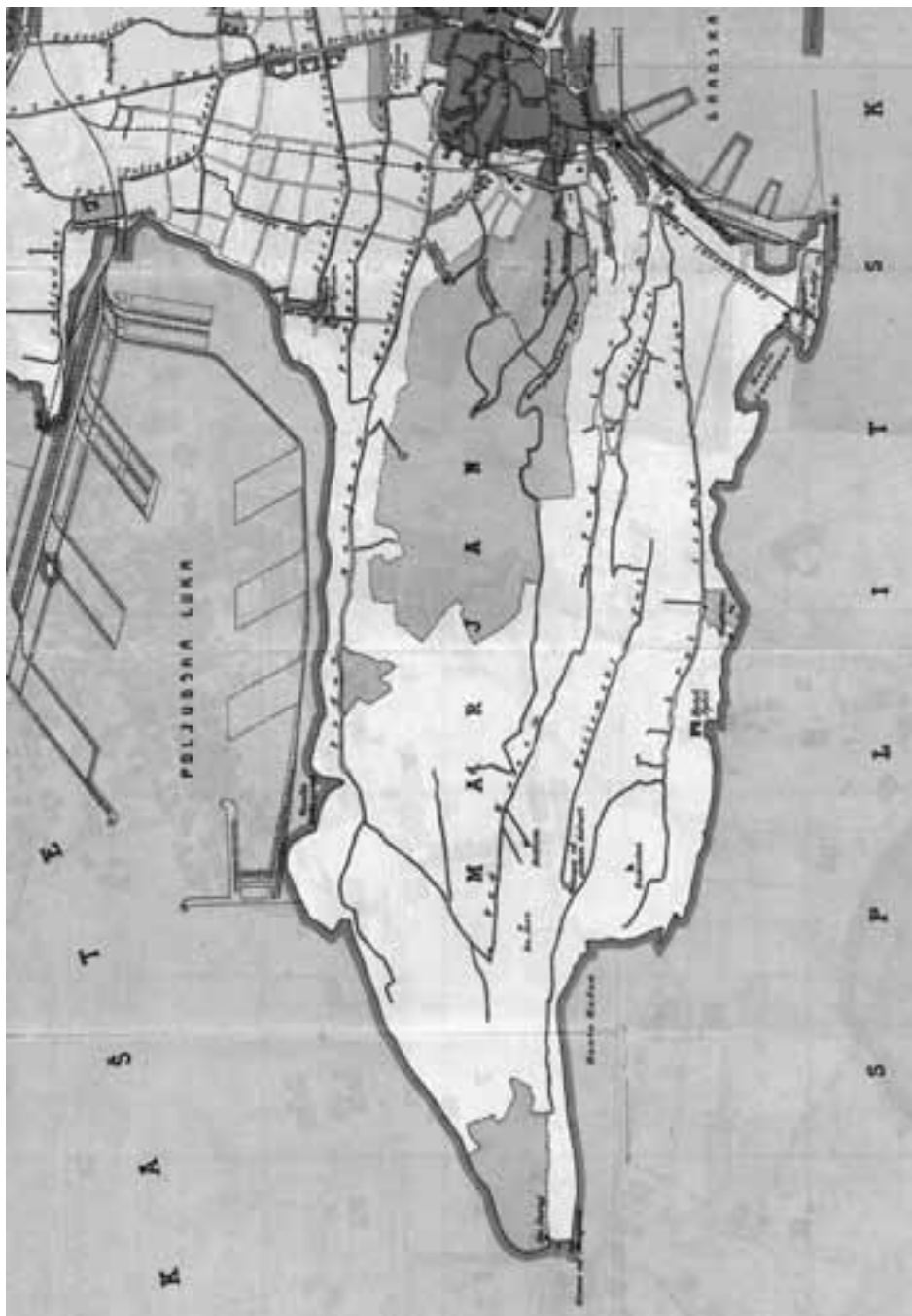
*slika 3. Pogled s Marjana na uvalu Baluni i Sustipan
(foto razglednica s početka 1930-tih, izdanje Stühler, iz privatne zbirke Karmen Hrvatić)*

*slika 4. Pogled s Marjana na Sustipan i uvalu Zvončac
(foto razglednica s početka 1930-tih, izdanje Stühler, iz privatne zbirke Karmen Hrvatić)*

*slika 5. Južne padine Marjana
(razglednica izdavača G.A. Milišića, datirana 1911., iz privatne zbirke Karmen Hrvatić)*

*Legenda za mapu: Dio plana grada Splita iz 1914. godine (autora ing. Petra Serjanovića).
Duž park šume Marjan, s njegove južne strane, nalazi se predio Meje.*